

YARATICILIĞIN ÖLÇÜLMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Prof. Dr. Mustafa Serdar KÖKSAL

Hacettepe Üniversitesi
Eđitim Fakóltesi
Özel Eđitim Bölümü
E-mail: serdar.koksal@hacettepe.edu.tr

YARATICILIĞIN ÖLÇÜLMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Plucker ve Makel (2010) yaratıcılığın ölçülmesi ve değerlendirilmesinin formal tarihinin 1950 yılında Guilford'un APA başkanı olduğu süreçle başladığını ifade etmiştir.

1950'den günümüze yaratıcılığın ölçülmesi ve değerlendirilmesi ile ilgili yaklaşımlarda çok büyük farklılıklar olduğu gözlemlenmiştir.

YARATICILIĞIN ÖLÇÜLMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

ÇEKİNME EVRESİ

İlk zamanlar zekanın bir bileşeni olarak ele alınan yaratıcılık için ayrı bir test geliştirmek gereksiz görülmüştür.

Yine yaratıcılığın mistik bir özellik olduğunun düşünülmesi de ölçme aracı geliştirmekten uzak durulmasına neden olmuştur.

Plucker ve Makel (2010), bu süreçte yaratıcılığın iş dünyası ve reklam amacıyla ele alınmasının da yaratıcılık ölçümünün bilimsel olarak ele alınmasının önünde engel olduğundan bahsetmiştir.

YARATICILIĞIN ÖLÇÜLMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

PSİKOMETRİ ÖNCESİ EVRESİ

Psikometrik olarak yaratıcılığın ölçülmesi ele alınmadan önce yaratıcılığı ölçmeye hizmet eden fakat farklı başlıklar altında ele alınan uygulamalar olduğu görülmüştür. Hem tanım hem de psikometrik özelliklerin incelenmesi açısından sınırlılıklar söz konusudur.

Örneğin Duncker (1945) farklı fikir üretimi odaklı «radyasyon örneğini» problem çözme başlığı altında ele almıştır.

Duncker (1945) Radyasyon Örneği:

Farzedinki malignant bir mide tümörünü tedavi etmekten sorumlu bir doktorsunuz. Ameliyat edemediğiniz ama çözüm bulmak zorunda olduğunuz bir durumla karşı karşıyasınız. Yüksek yoğunluklu X ışını kullanarak tümörü öldürebiliyorsunuz, fakat bu sırada sağlıklı dokularda ölüyor. Daha düşük yoğunluklu X ışını kullandığınızda ise sağlıklı dokular etkilenmiyor ama tümörü de öldüremiyorsunuz. Bu tümörü, sağlıklı dokuyu etkilemeksizin nasıl yok edebilirsiniz?

YARATICILIĞIN ÖLÇÜLMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

PSİKOMETRİ EVRESİ

Psikometrik olarak yaratıcılığın ölçülmesi, 1960'lı yıllarda kendisini göstermeye başlamıştır. Torrance (1979) yaratıcılığın bu dönemde bilişsel-duyuşsal beceriler ve kişilik özellikleri üzerine odaklandığını ifade etmiştir.

Rhodes (1961) yaratıcılığın psikometrik ölçümü ile ilgili ilkin çalışmaların dört grupta ele alınabileceğini ifade etmiştir:

- *yaratıcı süreçlerin ölçümü
- *yaratıcılıkla ilgili kişilik ve davranış özelliklerinin ölçümü
- *yaratıcı ürün özelliklerinin ölçümü
- *yaratıcılığı destekleyen çevresel özelliklerin ölçümü

Bu dönemdeki baskın yaratıcılık ölçümlerinin daha çok «ıraksak» düşünme üzerine odaklandığı da ifade edilmiştir.

YARATICILIĞIN ÖLÇÜLMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Her ölçülen ve değerlendirilen eğitsel çıktı gibi yaratıcılığı da ölçmenin temeli, nasıl tanımlandığı ile ilgilidir. Yaratıcılık çok farklı araştırmacılarca farklı şekilde tanımlanmıştır. Bazıları bir potansiyel, bazıları kişilik özelliği, bazıları çok faktörlü bir yapı şeklinde açıklamışlardır.

Hatırlanacağı gibi kişilik, ürün, süreç, etki alanı ve uygulandığı içerik yaratıcılığa bakabileceğimiz referans noktalarını oluşturmaktadır. Farklı araştırmacılar bu özelliklere odaklanarak farklı ölçme araçları geliştirmişlerdir (Guilford, Torrance, Hu ve Adey vd.)

YARATICILIĞIN ÖLÇÜLMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Irak Düşünme Test Bataryası (Guilford,1967)

Yaratıcılığın ölçümünün ilk örneklerinden biri Guilford (1967) tarafından ortaya konulmuştur. Araştırmacı «Irak Düşünme Test Bataryasını» geliştirmiştir.

Bu bataryada ele alınan özelliklerin bazılarına bakıldığında

*Kibrit çöpü problemi

*Taslak çizimler

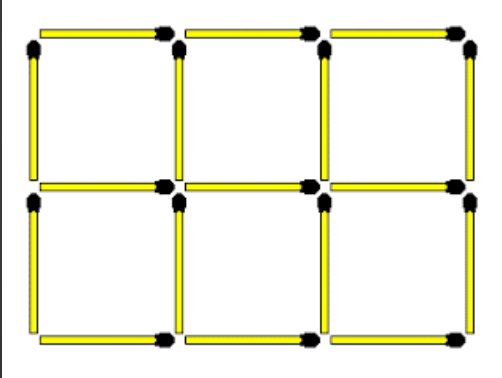
*Semantik ilişkilendirme

Gibi özelliklere vurgu yapıldığı görülmektedir.

YARATICILIĞIN ÖLÇÜLMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

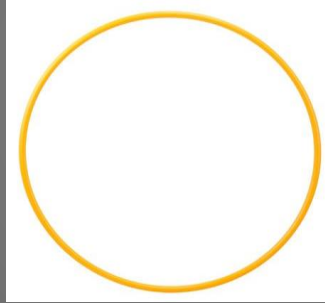
Irak Düşünme Test Bataryası (Guilford,1967)

Kibrit çöpü problemi

3 tane kibrit çöpünün yerini değiştirerek 8 kareden 5 kareye düşürebilir misin?

Taslak çizimler

Yukarıdaki çember şekli temel olarak çizdiğiniz kadar anlamlı şekil çizin.

Semantik ilişkilendirme

Geyik ve bulut kelimelerini ilişkilendiren üçüncü bir kelime bulunuz.

YARATICILIĞIN ÖLÇÜLMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Torrance Yaratıcı Düşünme Testleri (Torrance, 1974)

Torrance testleri belki de en ünlü yaratıcılık değerlendirme araçlarıdır. Bu testler «sözel» ve «figüral» olmak üzere iki form şeklinde sunulmaktadır.

Sözel kısımda

- *Çok sayıda soru sorma
- *Çok sayıda neden tahmin etme
- *Bir ürünü geliştirmeye yönelik fikir üretme
- *Sıradışı kullanım örnekleri verme
- *Sıradışı sorular sorma
- *Olası olmayan bir durum gerçekleştiğinde neler olabileceğini tahmin etme

Figüral kısımda

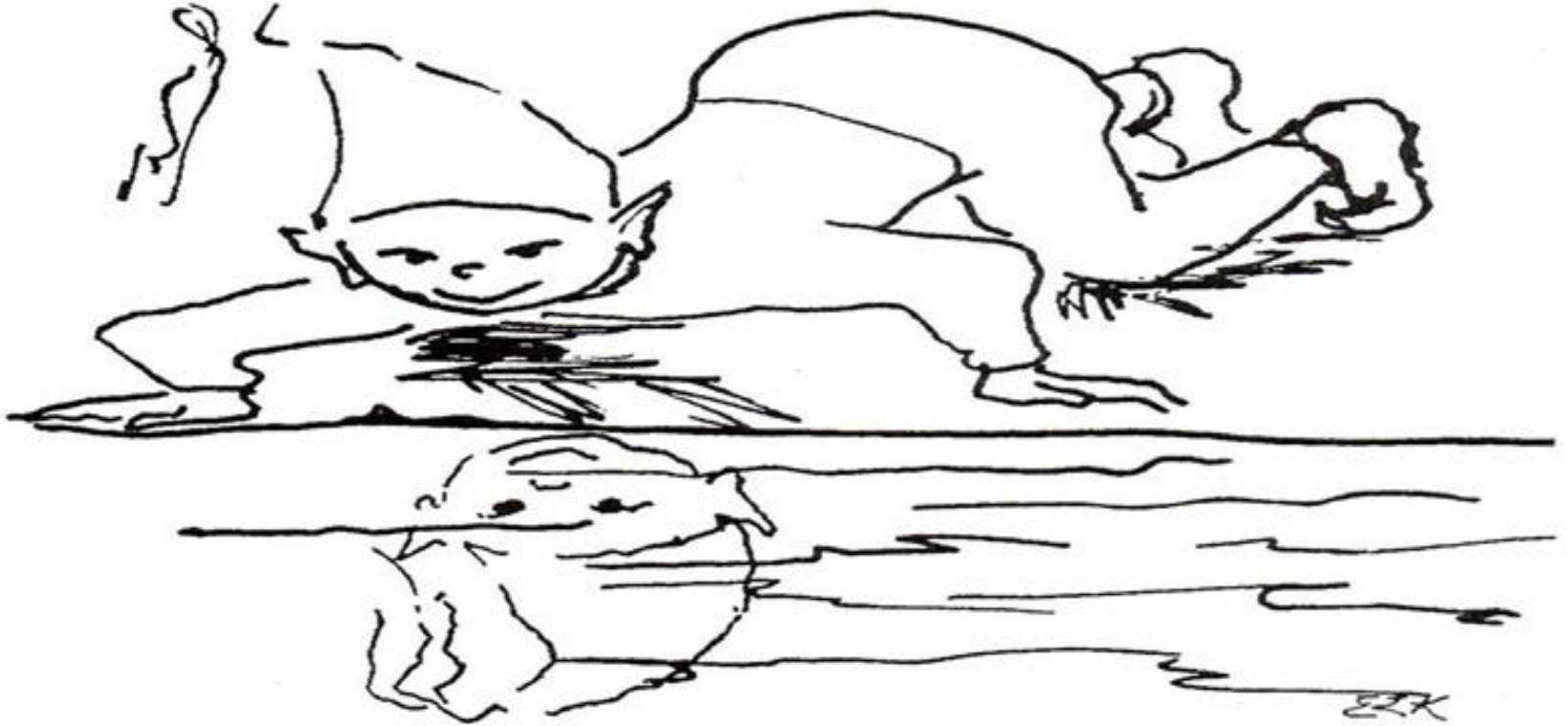
- *Şekil yapılandırma
- *Şekil tamamlama
- *Daireler ve çizgileri kullanarak şekil değiştirme

TORRANCE TESTİ SÖZEL FORM

YARATICILIĞIN ÖLÇÜLMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Aktivite 1 - 3 SORUN VE TAHMİN EDİN

İlk üç aktivite altta görülen resimle ilgili. Bu aktiviteler size bilmediğiniz şeyleri öğrenmek için sorular sormakta ve olayların nedenleriyle sonuçları hakkında tahminler yürütmekte ne kadar becerikli olduğunuzu görmeniz için şans tanıyacak. Bu resme bakın. Ne oluyor? Neyi kesinlikle söyleyebilirsiniz? Resimdeki olayı anlamak için neler bilmeniz lazım? Bu olaya ne sebep oldu ve sonuç ne olacak?

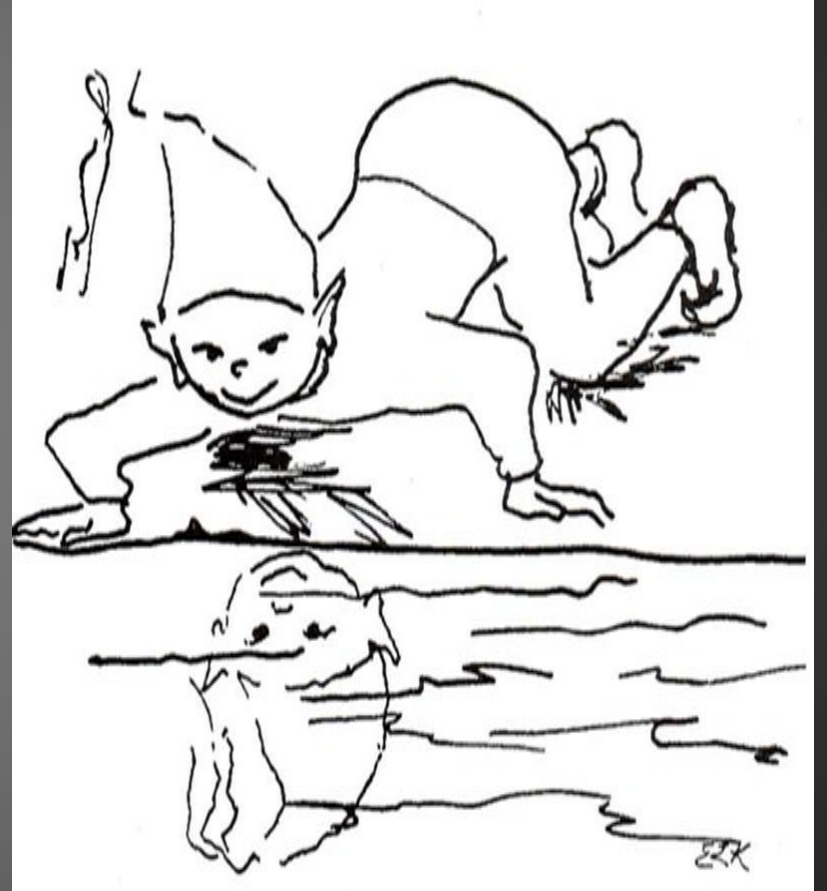

YARATICILIĞIN ÖLÇÜLMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Torrance Yaratıcı Düşünme Testleri (Torrance, 1974)

Aktivite 1. SORU SORMAK: Bu sayfaya önceki sayfadaki resim hakkında düşünebildiğiniz bütün soruları yazın. Resimde ne olduğunu kesinlikle bilmek için sormanız gereken bütün soruları sorun. Sadece resme bakmakla cevaplanabilecek sorular sormayın. Resme istediğiniz kadar bakabilirsiniz.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

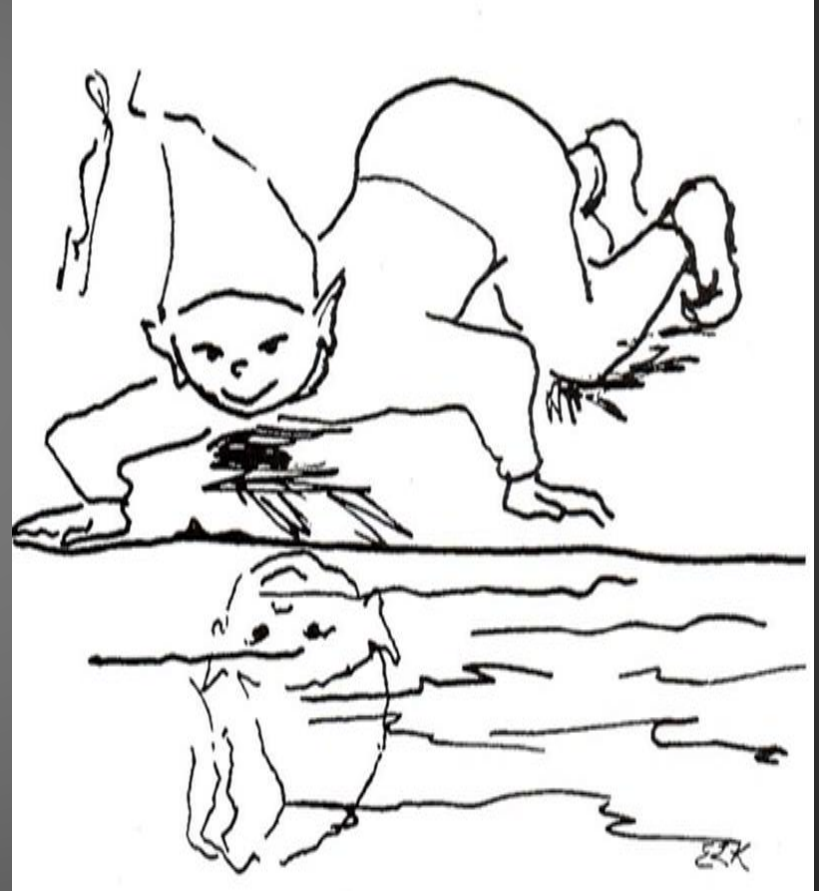

YARATICILIĞIN ÖLÇÜLMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Torrance Yaratıcı Düşünme Testleri (Torrance, 1974)

Aktivite 2. NEDENLERİ TAHMİN ETMEK: Aşağıdaki boşluklara 2. sayfadaki resimde gösterilen davranış için olabildiğince çok sayıda neden sıralayın. Resimdeki olaylardan hemen önce olmuş şeyleri; ya da çok uzun zaman önce meydana gelmiş ve bu olaylara neden olmuş birşeyi kullanabilirsiniz. Olabildiğince çok tahmin yürütün. Tahmin yürütmekten korkmayın.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

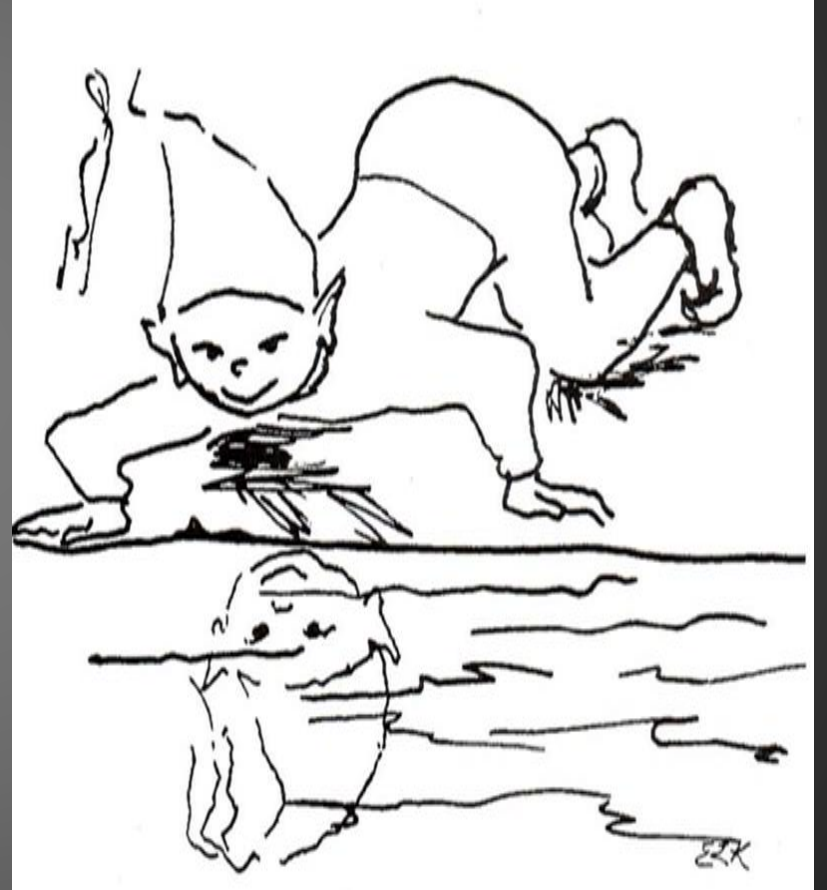

YARATICILIĞIN ÖLÇÜLMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Torrance Yaratıcı Düşünme Testleri (Torrance, 1974)

Aktivite 3. SONUÇLARI TAHMİN ETMEK: Aşağıdaki boşluklara 2. sayfadaki resimde görülen olayın ortaya çıkarabileceği ne kadar sonuç varsa sıralayınız. Resimdeki durumdan hemen sonra olanları ya da çok uzun süre sonra gelecekte ortaya çıkabilecek sonuçları kullanabilirsiniz. Olabildiğince çok tahmin yürütün. Tahmin yürütmekten korkmayın.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

YARATICILIĞIN ÖLÇÜLMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Aktivite 4: ÜRÜN GELİŞTİRME

Bu sayfanın ortasında içi pamuk doldurulmuş oyuncak bir filin resmi var. Hediyelik eşya satan mağazaların çoğundan ucuza alabileceğiniz bir fil. Aşağı yukarı 15 cm. boyunda ve 250 gr. ağırlığında. Çocukların bu oyuncak fil ile oynarken daha çok eğlenmelerini sağlamak için bazı değişiklikler yapmak istiyorsunuz. Bu oyuncak fili değiştirmek için düşünebildiğiniz en akıllıca, en ilginç ve en alışılmamış yolları bu ve sonraki sayfada ayrılmış boşluklara sıralayın. Bu değişikliklerin kaç para tutacağını düşünmeyin. Sadece nelerin bunu daha eğlenceli bir oyuncak yapacağını düşünün.

1. _____

2. _____

YARATICILIĞIN ÖLÇÜLMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Aktivite 5: ALIŞILMAMIŞ KULLANIMLAR (Karton Kutular)

Birçok insan boş karton kutularını atar; halbuki bunların binlerce ilginç ve değişik kullanımları vardır. Düşünebildiğiniz bütün bu ilginç ve alışılmamış kullanımları altta ve sonraki sayfada ayrılmış boşluklara yazınız. Tek bir boyutta kutuyu düşünerek kendinizi kısıtlamayın. İstedığınız kadar kutu da kullanabilirsiniz. Sadece gördüğünüz veya duyduğunuz kullanımlarla kendinizi kısıtlamayın. Elinizden geldiği kadar çok ve yeni kullanımlar düşünün.

1. _____

2. _____

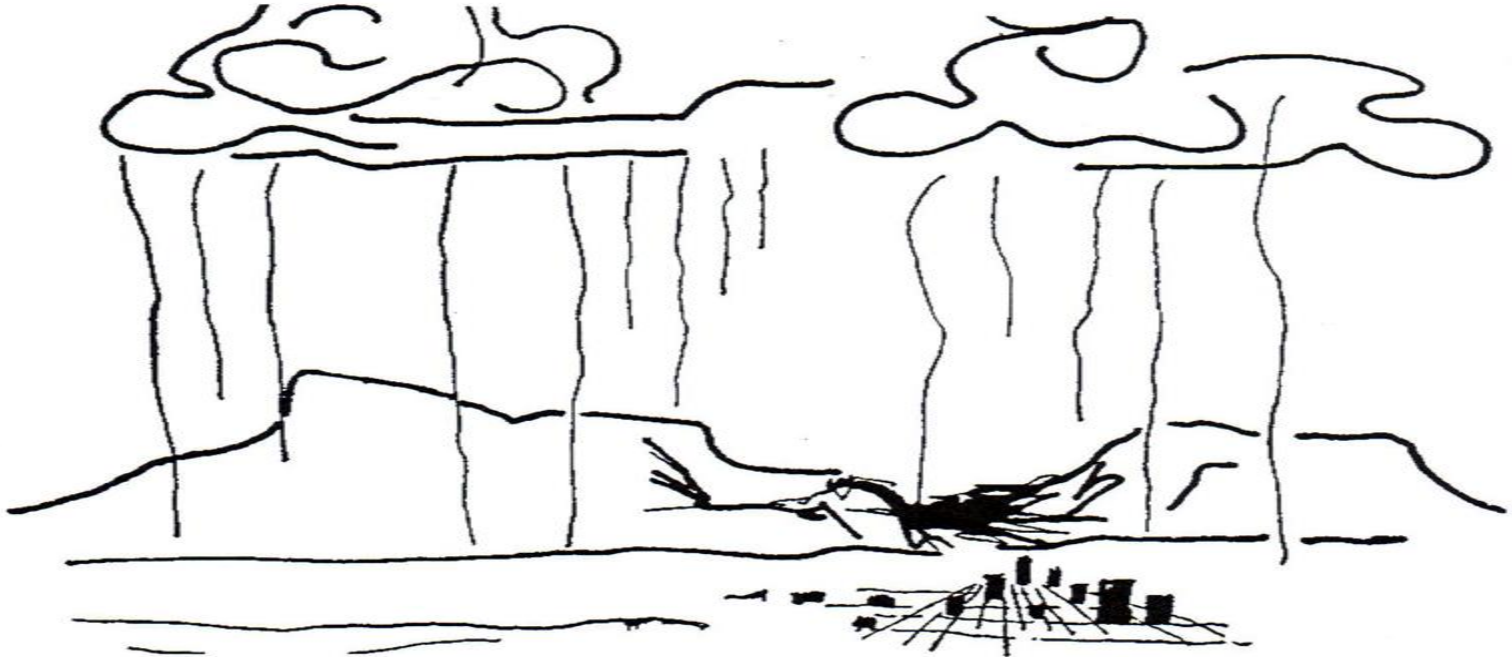
YARATICILIĞIN ÖLÇÜLMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Aktivite 7: EĞER OLSAYDI

Şimdi size gerçekten olması çok güç, hatta imkansız bir durum sunulacak. Bu durumun bir an için olduğunu *varsayın*. Bu alıştırma, hayal gücünüzü kullanmanıza ve EĞER bu durum gerçekleşseydi olabilecek diğer bütün heyecan verici sonuçları düşünmenize bir fırsat verecektir.

Hayalinizde sunulan bu durumun olduğunu *varsayın*. ONDAN SONRA da bu durum yüzünden doğabilecek başka olayları düşünün. Yani, bu durumdan dolayı sonuçlar neler olabilir? Elinizden geldiği kadar çok tahmin yürütün.

Gerçekleşmesi olanaksız durum: *VARSAYIN bulutlara bağlı ipler var ve bu ipler aşağıya yeryüzüne sarkıyor*. Neler olurdu? Fikirlerinizi ve tahminlerinizi sonraki sayfaya sıralayın.

TORRANCE TESTİ FİGÜRAL FORM

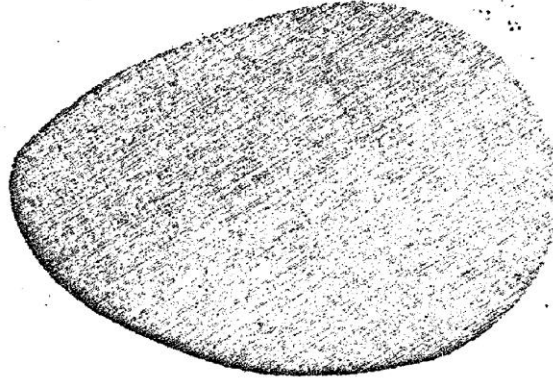
YARATICILIĞIN ÖLÇÜLMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Arka sayfada bir şekil göreceksiniz. Bu şekli çizeceğiniz şeyin bir parçası olarak kullanabileceğiniz, bir resim veya bir nesne düşünün. (Yani bir resim çizin ve bu şekli çizdiğiniz şeklin bir parçası olarak düşünün.)

Hiç kimsenin aklına gelmeyecek bir resim düşünmeye çalışın. Bu resmin elden geldiğince ilginç ve heyecan verici bir öykü oluşturmaya için, ilk aklınıza gelen düşünceye yenilerini eklemeye devam edin.

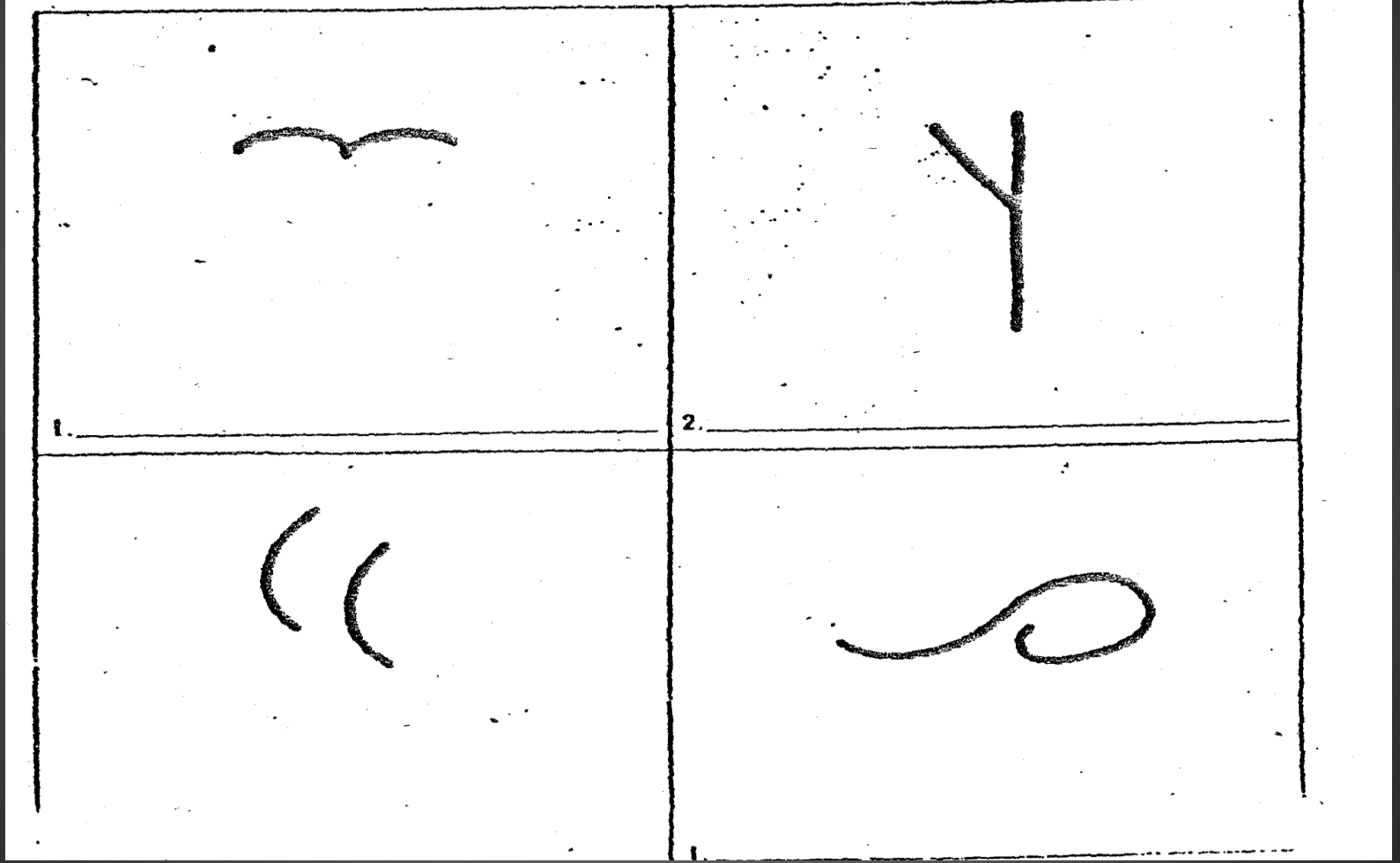
Resminizi bitirdiğiniz zaman, ona bir isim koyun veya konu başlığı bulun ve resmin altına belirtilen yere yazın. Başlığınızı elden geldiğince akıllıca seçin. Bunun ander rastlanan türden olması ve öykünüzün konusunu yansıtmaya için özen gösterin.

(Sayfayı çeviriniz.)

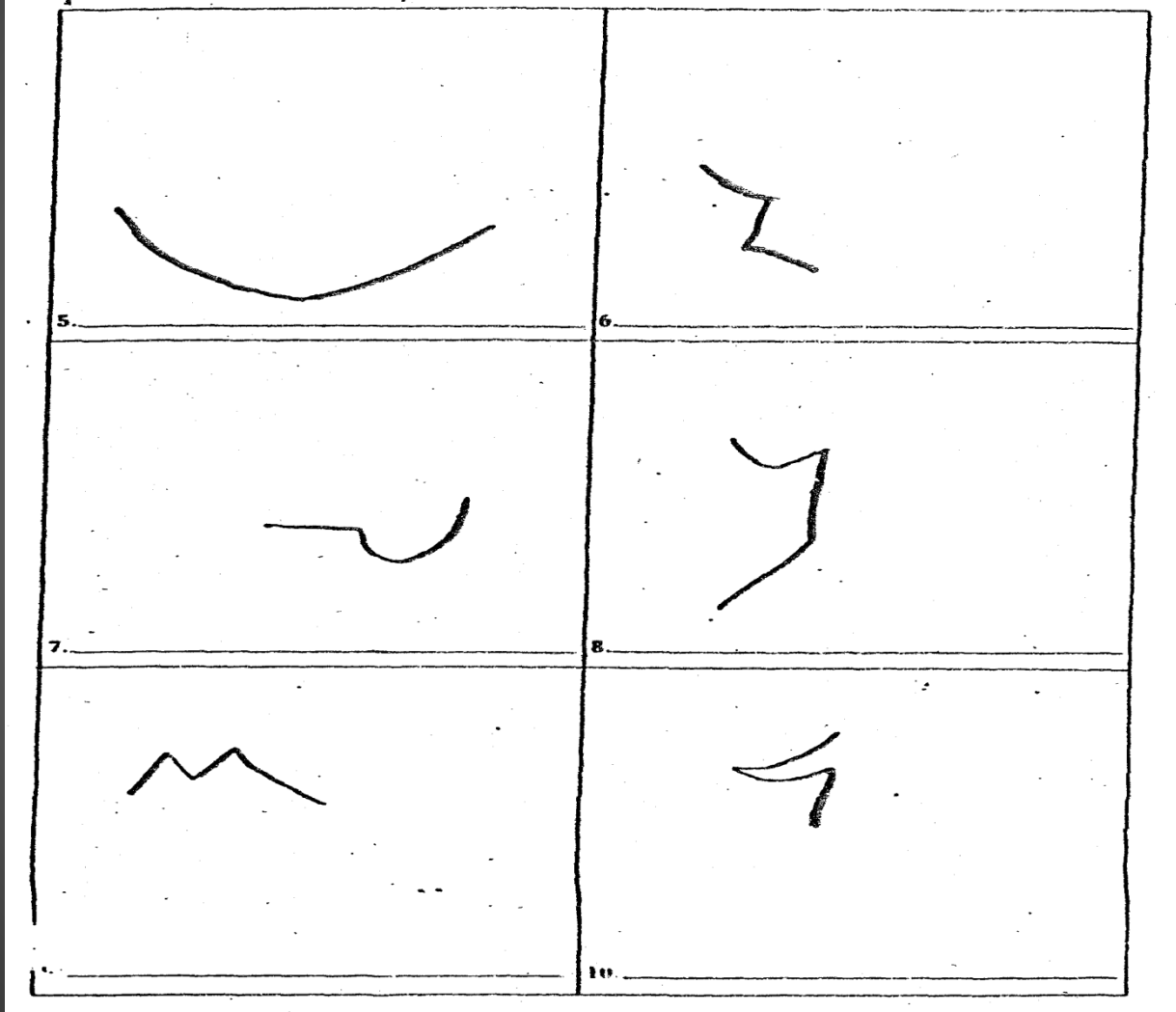
YARATICILIĞIN ÖLÇÜLMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Torrance Yaratıcı Düşünme Testleri (Torrance, 1974)

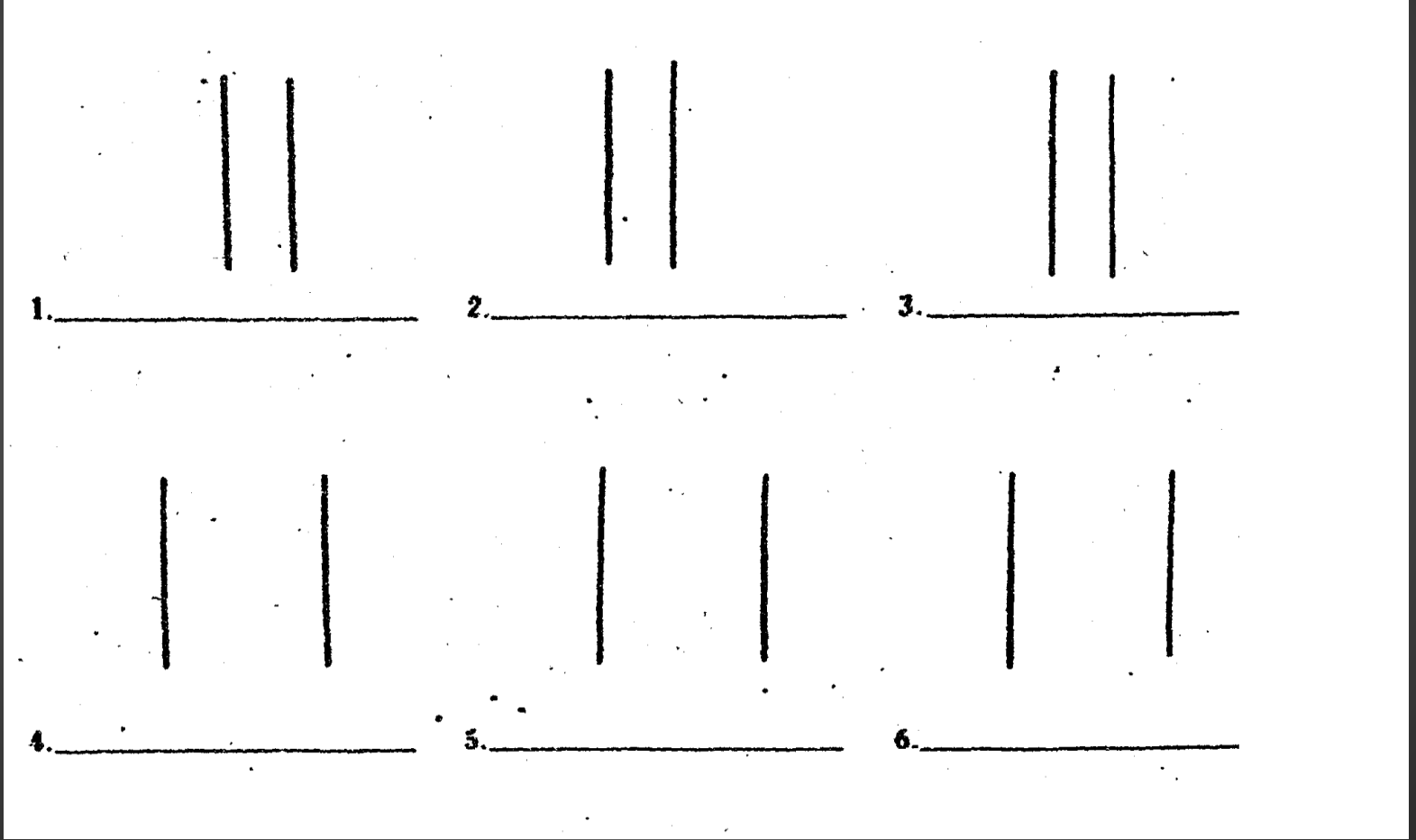
YARATICILIĞIN ÖLÇÜLMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Torrance Yaratıcı Düşünme Testleri (Torrance, 1974)

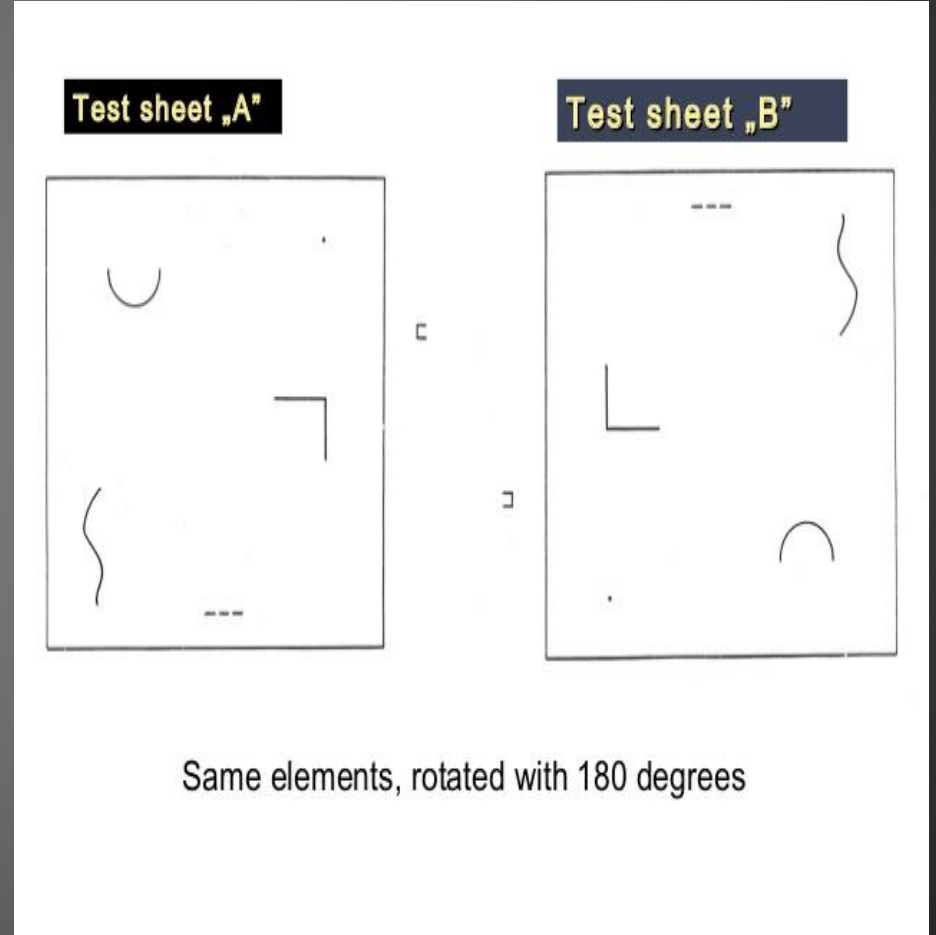
YARATICILIĞIN ÖLÇÜLMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Torrance Yaratıcı Düşünme Testleri (Torrance, 1974)

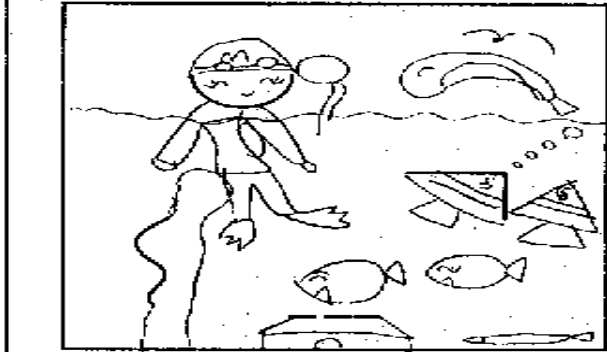
YARATICILIĞIN ÖLÇÜLMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Yaratıcı Üretkenlik Testi (Urban ve Jellen, 1986) tarafından geliştirilmiştir. Bu testte iki form verilmekte ve kişiden verilen şekilden anlamlı bir çizim üretmesi beklenmektedir. Ayrıca çizdiği şeyi hikayelemesi beklenmektedir. Çizimi değerlendirme kriterleri olarak: Tamamlama, devamlılık, yeni eleman olması, şekilsel ilişkiler kurma, tematik ilişkileri kurma, sınırların dışına çıkma, perspektif, duygu, mizah ve hız belirlenmiştir.

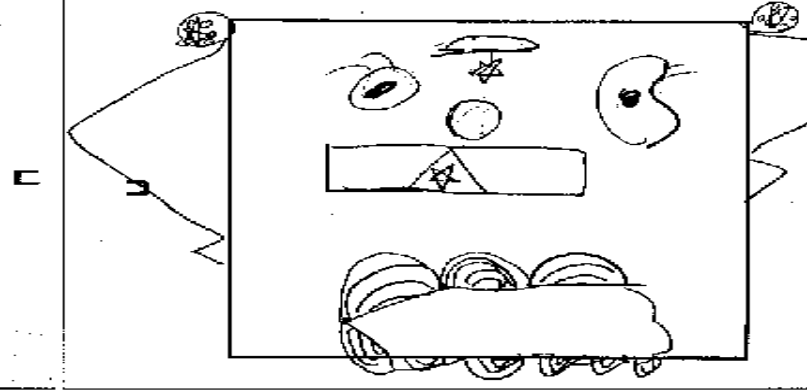

YARATICILIĞIN ÖLÇÜLMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Yaratıcı Üretkenlik Testi (Urban ve Jellen, 1986)

Form A

Form B

Form A

Total	Wf	Eg	Ne	Vz	Vth	Bfa	Bfu	Pe	Hu	Uk a	Uk b	Uk c	Uk d	Zf
41	5	4	6	3	6	0	0	6	6	0	0	0	1	4

Form B

Total	Wf	Eg	Ne	Vz	Vth	Bfa	Bfu	Pe	Hu	Uk a	Uk b	Uk c	Uk d	Zf
51	6	5	6	2	6	3	6	0	6	0	3	0	3	5

YARATICILIĞIN ÖLÇÜLMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Realistik Çoğul Düşünme Testleri (Kanlı'nın Plucker, Runco ve Lim, 2006'den aktardığına göre)

Bu testlerin en önemli özelliği, çoğul düşünmenin daha gerçek yaşamla ilişkili yaratıcılığı yansıttığının iddia edilmesidir. Testte kullanılan ana değerlendirme kriterleri özgünlük ve akıcılıktır. Aşağıda test içeriğine ilişkin bir örnek sunulmuştur:

“Arkadaşın Pat sınıfta senin yanında oturuyor. Pat seninle konuşmayı çok seviyor ve sen ödevlerini yaparken sıklıkla seni rahatsız ediyor. Bazen senin dikkatini dağıtıyor ve dersin önemli bir parçasını kaçırıyorsun, bazen de senin rahatsız ettiği için bitirmen gereken işleri zamanında tamamlayamıyorsun. Ne yapmalısın? Bu problemi nasıl çözebilirsin? Olabildiğince çok fikir ve çözüm üretmeye çalış.”

YARATICILIĞIN ÖLÇÜLMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Uzak Çağrışımlar Testi (Kanlı'nın Menick, 1962'den aktardığına göre)

Bu testte kişilerin çağrışım kurulacak unsurlar arasında bağlantı kurması ve yeni kombinasyonlar oluşturması beklenmektedir. Burada birbirlerinden kavramsal olarak eşit uzaklıktaki kelime kümelerinden bir liste sunulur ve kişinin bu kelimeler arasındaki ilişkiyi açıklayan bir diğer kelime bulunması istenir.

ÖRNEK

HAKEM KALEM BIYIK

kelimeleri arasındaki ilişkiyi açıklayan bir dördüncü kelime ne olabilir?

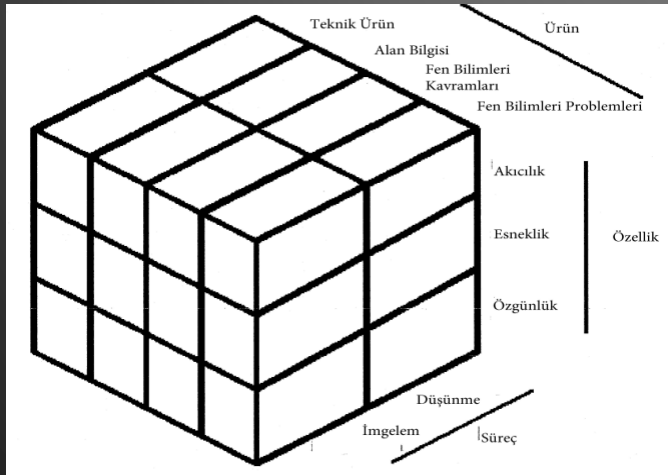
ÖRNEK

KAĞIT ve BİLGİSAYAR arasındaki ilişki ŞAPKA ve neler arasında vardır?

YARATICILIĞIN ÖLÇÜLMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Bilimsel Yaratıcılık Testi (Hu ve Adey, 2002)

Bu testte kişilerin bilimsel konular, araçlar ve bilimsel düşünme süreci içerisinde yaratıcılıklarının ölçülmesi hedeflenmiştir. Testte akıcılık, özgünlük ve esneklik kriterlerine göre değerlendirme yapılmaktadır.

Bilimsel Yaratıcılık Soru Formu (HU & Adey, 2002)

Madde 1: Lütfen bir parça camın mümkün olduğu kadar çok sayıda bilimsel kullanımını yazınız. (Örneğin; bir test tüpü yapmak.)

Madde 2: Uzay boşluğunda seyahat için bir uzay geminiz olsa ve bir gezegene gitseniz, hangi bilimsel soruları araştırmak istersiniz? Lütfen mümkün olduğunca çok sayıda fikir listeleyiniz. (Örneğin, gittiğiniz gezegende yaşamsal şeyler var mı?)

Madde 3: Lütfen normal bir bisikleti daha ilginç, daha kullanışlı ve daha güzel hale getirebileceğimiz mümkün olduğu kadar çok yenilik tasarlayınız. (Örneğin, lastikleri yansıtıcı yapabilirsiniz, bu şekilde karanlıkta görülebilirler.)

Madde 4: Yerçekiminin olmadığını farz ederseniz, Dünya nasıl olurdu tanımlayınız. (Örneğin, insanlar yüzen canlılar gibi olacaktır.)

YARATICILIĞIN ÖLÇÜLMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

ÜRÜN ODAKLI YARATICILIK DEĞERLENDİRMESİ

Bu yaklaşımın en güzel örneği Amabile (1996) tarafından geliştirilen «mutabakata dayalı ürün değerlendirme» tekniğidir. Burada değerlendirme yetisine sahip kişilerin bir ürünün yaratıcı niteliğini değerlendirmesi söz konusudur.

Bu süreçte değerlendiriciler ürünü yenilik, karmaşıklık, yeni kullanıma yol açma gibi unsurlar açısından değerlendirmektedirler. 1 ile 5 arasında değerler vermektedirler ürüne, tabi buradaki dereceleme farklı uygulayıcılar arasında değişiklik gösterebilmektedir.

YARATICILIĞIN ÖLÇÜLMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

KİŞİLİK ODAKLI YARATICILIK DEĞERLENDİRMESİ

Bu yaklaşımda önceden belirlenen yaratıcı kişilik özelliklerinin çeşitli envanterlerle değerlendirilmesi söz konusudur. Bu envanterler kişinin kendisini değerlendirdiği ve başkasının kişiyi değerlendirdiği envanterler şeklinde değişiklik göstermektedir.

Örneğin Williams ölçeği ve Gough's yaratıcı kişilik ölçekleri sıklıkla kullanılan ölçme araçlarıdır.

ÖRNEK MADDELER

- 1.Yeni şeyler yapmayı severim
- 2.Birçok şeyi kendim denemek isterim
- 3.Bir şey yaparken bağımsız olmak isterim
- 4.İnsanları beklemediği soruları sormayı severim (Şahin ve Danışman, 2017)

YARATICILIĞIN ÖLÇÜLMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Genel olarak yaratıcılık ölçümü tanım ve odak referans nokta açısından değişiklik göstermektedir. Fakat değerlendirmede kullanılan bazı kıstaslar söz konusudur (Torrance , 1962; Fisher, 1995

- 1.Akılcılık: Bir durumla ilgili üretilen toplam fikir sayısını
- 2.Esneklik: Bir durumla ilgili üretilen fikirlerin kategori sayısını
- 3.Orijinallik: Bir durumla ilgili üretilen fikrin sıra dışı olması
- 4.Detaycılık: Bir durumla ilgili üretilen fikrin genişletilmesi ve detaylarının ortaya konması
- 5.Transfer edilebilme: Bir durumla ilgili geliştirilen fikrin başka alanlara transfer edilebilme düzeyi

EN KISA ZAMANDA
GÖRÜŞMEK ÜZERE...